

Marta Ciemińska

mgr, Podhalańska Państwowa Uczelnia Zawodowa w Nowym Targu
ORCID: 0000-0002-1875-9643

Kształcenie językowe jako istotny element edukacji żołnierzy Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej

Wprowadzenie

Kształcenie językowe w Siłach Zbrojnych RP zajmuje stałe miejsce w procesie edukacji i doskonalenia żołnierzy. Znajomość języków obcych jest integralną częścią rozwoju społecznego, a zarazem podstawą funkcjonowania żołnierzy w wielonarodowych strukturach wojskowych i elementem współpracy poszczególnych sił zbrojnych. W okresie przynależności do bloku państw socjalistycznych w szkolenictwie wojskowym, obok języka angielskiego, francuskiego i niemieckiego, dominował język rosyjski. Przełom polityczny, który zapoczątkował nowe aspekty globalnej współpracy militarnej, a następnie przystąpienie Polski do struktur natowskich sprawiły, że cały wysiłek skoncentrowano na nauczaniu języka angielskiego, stanowiącego obecnie *lingua franca* Sojuszu Północnoatlantyckiego. Nadrzędnym celem kształcenia językowego w Wojsku Polskim stało się zapewnienie profesjonalnego przygotowania personelu wojskowego potrafiącego kompetentnie realizować powierzone mu zadania na wszystkich szczeblach zarządzania w dowództwach multinarodowych. Gwarancja jego osiągnięcia jest ściśle związana ze spełnieniem wymogów wynikających z zawartego w październiku 1976 r. przez państwa członkowskie NATO porozumienia o standaryzacji, tzw. STANAG 6001, którego przedmiotem stały się poziomy biegłości językowej. Dokument normalizacyjny pozwala na ewidencję stopni znajomości języków obcych, porównanie standardów narodowych przy pomocy tabeli standardowej oraz

reguluje stopień opanowania językowego wymagany przy wyznaczaniu na stanowiska w sztabach międzynarodowych¹.

Celem poznawczym niniejszego artykułu jest omówienie sposobu organizacji kształcenia i doskonalenia językowego w Siłach Zbrojnych RP w ogólnym zarysie, w głównej mierze w oparciu o ogólnodostępne dokumenty i akty normatywne zaczerpnięte ze stron internetowych jednostek podległych Ministerstwu Obrony Narodowej, tj. Wojskowego Studium Nauczania Języków Obcych (WSNJO) w Łodzi, oraz Dziennika Urzędowego MON. Bazując na aktualnych założeniach dydaktyki języków obcych i własnym doświadczeniu w prowadzeniu kursów języka angielskiego, także w jednostkach wojskowych Sił Zbrojnych RP, w dalszej części pracy badawczej wyodrębniono te komponenty kształcenia językowego, które – z racji swojej skuteczności i aktualności we współczesnym zglobalizowanym świecie – zasługują na stałe miejsce w procesie edukacji językowej kadry wojskowej. Ich identyfikacja oraz wskazanie sposobu aplikacji w nauczaniu języka angielskiego żołnierzy, stanowią propozycje udoskonalenia procesu kształcenia w Wojsku Polskim, co zostało przyjęte za cel praktyczny. W odniesieniu do założonych celów, główny problem badawczy sprowadzono do pytania: Jakie rozwiązania systemowe należy przyjąć, aby proces kształcenia językowego w Siłach Zbrojnych RP odpowiadał aktualnym potrzebom żołnierzy? Przy badaniu dostępnej literatury przedmiotu, dokumentów i aktów prawnych oraz tekstów specjalistycznych z obszaru dydaktyki języków obcych, wykorzystano metody teoretyczne – analizę, syntezę, porównanie i wnioskowanie, a na etapie badań empirycznych – analizę dokumentów. Analizie poddano także rozmowy przeprowadzone z żołnierzami zawodowymi w czasie kursów językowych.

Organizacja kształcenia językowego w Wojsku Polskim

Przyjęta norma STANAG 6001 stanowi punkt wyjściowy do tworzenia programów nauczania języka angielskiego w Siłach Zbrojnych RP. Jednak samo porozumienie standaryzacyjne nie określa jak ma wyglądać egzamin sprawdzający poziom znajomości języka obcego, ani tym bardziej jak zorganizowane powinno zostać szkolenie językowe dla potrzeb wojska. Przedmiotem dokumentu są stopnie znajomości języka obcego zawarte w postaci czterocyfrowego kodu, które określają efekt końcowy kształcenia. Każda cyfra oznacza poziom znajomości języka w każdej sprawności według stałej kolejności: słuchanie (S), mówienie (M), czytanie (C), pisanie (P). Odpowiednio do kodu znajomości językowej przeprowadza się egzaminy resortowe, które w obecnym kształcie sprawdzają odrębnie umiejętności w poszczególnych sprawnościach. Wyróżniono pięć poziomów zaawansowania językowego:

- poziom 1 – znajomość podstawowa,
- poziom 2 – znajomość średniozaawansowana (zdolność wykonywania pracy w ograniczonym zakresie),

¹ *Porozumienie standaryzacyjne STANAG 6001 – tekst polski*, Wojskowe Studium Nauczania Języków Obcych, http://wsnjo.wp.mil.pl/plik/file/Do_pobrania_-_Dokumenty_i_Programy/Porozumienie_standaryzacyjne_STANAG_6001_edycja1.pdf [dostęp: 14.11.2019].

- poziom 3 – znajomość zaawansowana (minimum profesjonalne),
- poziom 4 – znajomość biegła (w pełni profesjonalna),
- poziom 5 – znajomość doskonała (poziom rodzimego użytkownika lub dwujęzyczność).

Przykładowy kod SPJ 2231, czyli Standardowy Profil Językowy (*Standardized Language Profile, SLP*), oznacza 2 stopień opanowania sprawności słuchania, 2 mówienia, 3 czytania i poziom 1 w odniesieniu do pisanie. Taki indywidualny kod może przybierać różne wartości odpowiednio dla stanowiska i zadań służbowych, jakie zostały przewidziane dla wyznaczonego żołnierza². Opis stanowisk dla personelu wojskowego pod względem wymaganych umiejętności językowych, zawartych w postaci czterocyfrowego kodu, znajduje się w Planie Kształcenia i Egzaminowania ze Znajomości Języków Obcych w resorcie obrony narodowej na każdy rok kalendarzowy³.

Z praktycznego punktu widzenia podstawą do organizacji systemu kształcenia językowego w Wojsku Polskim są dwa dokumenty: Decyzja nr 251/MON Ministra Obrony Narodowej w sprawie kształcenia i egzaminowania ze znajomości języków obcych w resorcie obrony narodowej oraz Ramowy Program Nauczania Języka Angielskiego w Siłach Zbrojnych RP, zawierający szczegółowe wymagania na wszystkich poziomach zawansowania językowego. Ponadto tekst Ramowego Programu Nauczania reguluje: cele nauczania, szczegółowe umiejętności w ramach każdej sprawności językowej, kategorie semantyczno-gramatyczne i funkcje językowe, materiał strukturalny oraz kręgi tematyczne⁴. Tymczasem Decyzja nr 251/MON określa podstawowe formy nauczania języków obcych w resorcie obrony narodowej na poziomach 1–3, do których należą m.in.:

- programowe nauczanie kandydatów na żołnierzy zawodowych w szkołach wojskowych,
- kształcenie żołnierzy zawodowych i pracowników wojska na kursach długoterminowych (semestralnych),
- doskonalenie znajomości języków obcych na kursach krótkoterminowych (wyrównawczych lub doskonalących, mających na celu kształcenie słuchaczy, którzy posiadają tzw. niepełne świadectwo znajomości języka obcego),
- doskonalenie w ramach kształcenia językowego w jednostkach wojskowych (na zasadach komercyjnych kursów prowadzonych przez firmę wyłonioną na podstawie przetargu),

² R. Michalik, *Nowe tendencje w nauczaniu języków obcych w Wyższej Szkole Oficerskiej im. T. Kościuszki dostosowane do potrzeb integracji z NATO*, „Poglądy i Doświadczenia” 1999, numer specjalny, s. 213.

³ *Plan Kształcenia i Egzaminowania ze Znajomości Języków Obcych w Resorcie Obrony Narodowej na 2016 rok*, 5 batalion strzelców podhalańskich, https://5bsp.wp.mil.pl/plik/file/Strefa_podoficera./022_Plan_ksztalcenia_jezykowego_2016r.pdf [dostęp: 14.11.2019].

⁴ *Ramowy Program Nauczania Języka Angielskiego w Siłach Zbrojnych RP edycja III /poziomy 1-3 wg STANAG 6001/*, (Wprowadzony Decyzją Nr 28 Dyrektora Departamentu Nauki i Szkolnictwa Wojskowego MON z dn. 5 listopada 2009 r.), Wojskowe Studium Nauczania Języków Obcych, http://wsnjo.wp.mil.pl/plik/file/Do_pobrania_-_Dokumenty_i_Programy/ramowy_program_nauczania_jezyka_angielskiego_2009.pdf [dostęp: 14.11.2019].

- doskonalenie w formie e-learningu oraz na kursach językowych w placówkach edukacyjnych za granicą⁵.

Dokument ten określa szczegółowo zasady kwalifikowania żołnierzy na kursy językowe. Zachęcającym może być fakt, że w większości przypadków słuchacze kursów są na okres nauki zwolnieni z wykonywania obowiązków służbowych. Często jednak udział w zorganizowanej formie kształcenia językowego uzależniony jest przede wszystkim od decyzji komendanta macierzystej jednostki wojskowej, co wiąże się z wyznaczeniem żołnierza na wyższe stanowisko służbowe i dlatego może rozciągnąć się w czasie⁶. Dodatkowo w ofercie szkoleniowej WSNJO widnieją kursy adresowane do personelu wojskowego chcącego przystąpić do certyfikacji językowej na poziomie wymaganym w związku z objęciem stanowiska poza granicami Polski oraz kursy konwersacyjno-kompetencyjne mające na celu doskonalenie z zakresu terminologii wojskowo-specjalistycznej.

Najwięcej kontrowersji budzi rosnąca liczba dostępnych na rynku cywilnych kursów językowych według STANAG 6001, nierzadko prowadzonych przez lektorów zatrudnionych w placówkach wojskowych. Przewagą takich kursów w stosunku do zinstytucjonalizowanego nauczania językowego w resorcie obrony mogą okazać się: dostępność dla wszystkich zainteresowanych podnoszeniem kompetencji językowych, swoboda pracy w małych grupach, elastyczne podejście do programu czy indywidualne podejście do żołnierza-słuchacza. Dodatkową motywację daje możliwość przystąpienia do egzaminu resortowego w trybie eksternistycznym, co w przypadku poziomu 3 i 4 wiąże się z gratyfikacją pieniężną. Egzamin ze znajomości języka angielskiego na poziomie 4, a zatem na najwyższym poziomie według Porozumienia STANAG 6001 na którym przeprowadza się egzamin, organizowany jest przez Centralną Komisję Egzaminacyjną Języków Obcych MON w Łodzi raz w roku. Należy podkreślić, że ze względu na skomplikowane procedury i trudności w opracowaniu materiałów egzaminacyjnych, Polska znajduje się w nielicznej grupie krajów natowskich przeprowadzających cyklicznie egzamin z języka angielskiego na tym poziomie⁷.

Praktyczne aspekty nauczania języka obcego żołnierzy Sił Zbrojnych RP

Biorąc pod uwagę spójną organizację systemu kształcenia językowego w Siłach Zbrojnych RP, zasadnym jest stwierdzenie, że resort obrony narodowej przykłada

⁵ Decyzja nr 251/MON Ministra Obrony Narodowej z dnia 26 czerwca 2015 r. w sprawie kształcenia i egzaminowania ze znajomości języków obcych w resorcie obrony narodowej, pkt. 4, Dz. Urz. MON, 29.06.2015, http://www.dz.urz.mon.gov.pl/zasoby/dziennik/pozycje/tresc-aktow/pdf/2015/06/Poz_193_dec_Nr_251.pdf [dostęp: 14.11.2019].

⁶ Dotyczy to m.in. nominacji na kurs oficerski, a tym samym awansu zawodowego. Żołnierz po kursie wraca z wyższym stopniem, dlatego musi być dla niego przewidziany etat w danej jednostce. Aby zakwalifikować się na taki kurs wymagana jest certyfikowana znajomość języka – o udziale żołnierza w kursie językowym czy egzaminie resortowym decyduje komendant, jednak taka decyzja może znacząco wydłużyć się w czasie.

⁷ Wojskowe Centrum Nauczania Języków Obcych, <http://wsnjo.wp.mil.pl/pl/index.html> [dostęp: 14.11.2019].

szczególną wagę do propagowania znajomości języka angielskiego wśród personelu wojskowego. Jak wskazują statystyki, „od czasu wstąpienia Polski do NATO liczba polskich oficerów i podoficerów, którzy mają udokumentowaną znajomość języka angielskiego wzrosła pięciokrotnie”⁸. Najlepiej językiem angielskim posługują się oficerowie Wojska Polskiego, dla których odpowiedni poziom jego znajomości jest niezbędnym warunkiem, aby ubiegać się o miejsce na szkoleniu dla przyszłych oficerów. Nie jest zaskakującym fakt, że dla żołnierzy zawodowych certyfikowana znajomość języka angielskiego to niejednokrotnie klucz do awansu zawodowego. Cel ten może zostać osiągnięty w stosunkowo krótkim czasie poprzez skoncentrowanie się na opanowaniu umiejętności językowych podlegających egzaminowi. Otóż według normy STANAG 6001 „[...] każda sprawność pociąga za sobą konieczność nawiąkania opanowania, czyli zautomatyzowania, całego szeregu elementarnych czynności wchodzących w jej skład”⁹. Zatem nasuwa się pytanie: czy system kształcenia językowego w Wojsku Polskim jest adekwatny do realnych potrzeb żołnierzy? Język angielski jest przede wszystkim narzędziem komunikacji werbalnej. Okazuje się jednak, że nadrzędny cel kształcenia językowego jakim jest wyposażenie personelu wojskowego w kompetencje komunikacyjne pozwalające na sprawne funkcjonowanie w dzisiejszej rzeczywistości, nie zostaje osiągnięty. Najdobitniejszym tego dowodem są relacje żołnierzy powracających z misji poza granicami kraju. Oprócz przeszkolenia o charakterze bojowym od żołnierzy sił pokojowych wymaga się umiejętności dyplomatycznych obejmujących kontakty interpersonalne i negocjacje, tj. umiejętności skutecznego komunikowania się z ludnością cywilną oraz lokalnymi władzami na różnym szczeblu organizacyjnym¹⁰. Tymczasem dla większości żołnierzy znajomość języka angielskiego, której poziom określa egzamin resortowy, okazuje się niewystarczająca w momencie zetknięcia się z sytuacjami komunikacyjnymi w czasie misji zagranicznych.

Kolejnym wyzwaniem dla żołnierzy Wojska Polskiego, od którego zależy efektywność realizowanych zadań, jest proces asymilacji kulturowej wewnątrz wielonarodowego kontyngentu. Posiadanie kompetencji skutecznego komunikowania się w środowisku wielokulturowym jest niezbędne w czasie pełnienia służby i wypełniania rozkazów oraz przekłada się bezpośrednio na bezpieczeństwo żołnierzy wykonujących zadania. Praktyczna umiejętność posługiwania się językiem angielskim, stanowiącym język dowodzenia w czasie misji międzynarodowych, jest zatem koniecznością. Dodatkowo kształcenie językowe powinno być zróżnicowane ze względu na szczeble dowodzenia. Żołnierzom szeregowym umiejętność posługiwania się językiem angielskim służy przede wszystkim do codziennej komunikacji, wykonywania rozkazów oraz utrzymania kontaktów zawodowych i towarzyskich w międzynarodowym kontyngencie wojskowym. Inaczej sytuacja wygląda z dowódcami, których skuteczność działania w znacznym stopniu zależy od prawidłowej

⁸ PG, *Żołnierze coraz lepiej znają angielski*, polska-zbrojna.pl, 14.09.2012, <http://polska-zbrojna.pl/home/articleshow/5014?t=zolnierze-coraz-lepiej-znaja-angielski> [dostęp: 16.11.2019].

⁹ H. Ogorzelski, *Nauczanie języków obcych w SJO WSO im. gen. J. Bema ukierunkowane na słuchacza: czy mówienie powinno być sprawnością wiodącą w kształceniu językowym?* „Poglądy i Doświadczenia” 2000, numer specjalny, s. 29.

¹⁰ *Wojsko Polskie w międzynarodowych misjach i operacjach pokojowych*, red. M. Marszałek, J. Zuziak, Akademia Obrony Narodowej, Warszawa 2010.

i szybkiej komunikacji językowej. Przyjęto, że dopiero umiejętność posługiwania się językiem w układzie 3333 (lub 3332) jest odpowiednia do prawidłowego funkcjonowania na briefingach lub odprawach, czyli w sytuacjach, gdy konieczne jest wysłuchanie zadania w języku obcym lub swobodne zreferowania swoich poglądów.

Powyższe argumenty stanowią potwierdzenie, że system kształcenia językowego w Siłach Zbrojnych RP nie jest kompatybilny przede wszystkim z potrzebami żołnierzy w placówkach międzynarodowych. Nauczanie języka obcego w wojsku w głównej mierze powinno opierać się na praktycznych aspektach języka i próbie stwarzania autentycznych sytuacji komunikacyjnych¹¹, w których żołnierze mogą się znaleźć w czasie pełnienia służby, a które pozwolą na rozwój kompetencji językowych i kulturowych. Trafnym wydaje się stwierdzenie, że założenia programowe kursów językowych dla potrzeb wojska powinny w większym stopniu uwzględniać dominujące w kształceniu językowym podejście komunikacyjne, które cieszyło się popularnością już w latach 80. XX w. Można je z pewnością definiować jako reakcję na wcześniejsze metody nie przynoszące oczekiwanych rezultatów, jak również odpowiedź na stale rosnącą potrzebę skutecznego komunikowania się w globalizującym się świecie. Istotę rzeczy określa definicja nauczania komunikatywnego jako „[...] nachylenia ku rzeczywistemu posługiwaniu się językiem obcym, a nie ku formalnemu opanowywaniu podstaw języka, w oderwaniu od typowych sytuacji jego użycia”¹². Podejście komunikacyjne stawia ucznia, w tym przypadku żołnierza, i jego potrzeby w centrum procesu glottodydaktycznego, natomiast osiągnięcie przez niego kompetencji komunikacyjnej uznaje za nadrzędny cel. Tym samym promuje wszelkie formy interakcji jak najbardziej zbliżone do autentycznej komunikacji, przy jednoczesnym rozwoju indywidualnej kompetencji komunikacyjnej. Ponadto w myśl tego podejścia, kształcenie językowe ma największą szansę powodzenia jeżeli daje możliwość skupienia się zarówno na językowych potrzebach słuchacza, związanych z praktycznym wykorzystaniem zdobytych umiejętności w przyszłości, jak również na jego potrzebach pozajęzykowych, wynikających bezpośrednio z uczestnictwa w procesie dydaktycznym. Są one najczęściej związane ze sferą uczuć i emocji towarzyszących procesowi uczenia się. Negatywne emocje, takie jak frustracja i apatia, w związku z obecnością żołnierza na kursie językowym tuż przed odejściem na emeryturę albo przeciążeniem wynikającym z intensywności nauczania, mogą w znaczącym stopniu obniżyć proces przyswajania wiedzy. Także realizacja ćwiczeń ustnych, będąca nieodłącznym elementem nauczania komunikacyjnego, może stanowić źródło negatywnych emocji. W myśl omawianego podejścia osobą, której działanie powinno być ukierunkowane na zapewnienie słuchaczom określonego komfortu psychicznego i stworzenie w grupie emocjonalnego mikroklimatu sprzyjającego osiągnięciu optymalnych rezultatów na zajęciach

¹¹ Termin stosowany powszechnie przez grono polskich glottodydaktyków i językoznawców, w tym przez prof. zw. dr hab. Hannę Komorowską, która w swoich opracowaniach podkreśla wartość praktyczną „autentycznych sytuacji komunikacyjnych”, „naturalnej komunikacji” czy „autentycznego porozumiewania się” w odniesieniu do ćwiczeń rozwijających komunikację w języku obcym; zob. m.in. *Ćwiczenia komunikacyjne w nauce języka obcego*, red. H. Komorowska, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1988; *eadem, Metodyka nauczania języków obcych*, „Fraszka Edukacyjna”, Warszawa 2005.

¹² A. Romaniuk, *Modelowanie procesu dydaktycznego na intensywnych kursach języków obcych*, „Poglądy i Doświadczenia” 2000, numer specjalny, s. 83.

językowych, jest nauczyciel¹³. Ponadto jego rola jako eksperta językowego powinna zostać przewartościowana na rzecz partnera komunikacyjnego oraz osoby odpowiedzialnej za organizację procesu kształcenia językowego i wdrażanie różnorodnych technik i metod aktywizujących oraz wspomagających naturalną interakcję wśród kadry wojskowej¹⁴.

Kreowanie sytuacji ćwiczebnych zbliżonych do realnych sytuacji zawodowych jest możliwe m.in. za pośrednictwem materiałów językowych i dostępnych tekstów specjalistyczno-wojskowych. Nieocenionym źródłem autentycznych i specyficznych dla potrzeb wojska materiałów w języku obcym¹⁵ jest Internet, co ważniejsze stanowiący medium w tworzeniu przestrzeni komunikacyjnej. Dynamiczny rozwój nowoczesnych technologii umożliwia angażowanie się w różne formy komunikacji, a tym samym tworzenie naturalnego środowiska do użycia języka obcego. W przypadku żołnierzy szczególnie istotne wydaje się włączenie do programu kształcenia językowego elementów komunikacji synchronicznej (ten sam czas, inne miejsce) za pośrednictwem czatu, wideokonferencji czy platformy e-learningowej¹⁶. Obecnie z „wojskowego” e-learningu, czyli zgodnie z terminologią natowską *Advanced Distributed Learning* (ADL), korzystają m.in. oficerowie wyznaczeni na stanowiska służbowe w strukturach międzynarodowych¹⁷. Niewątpliwie kształcenie na odległość oferuje szereg zalet, spośród których należy wymienić dostosowanie nauczania, zadań i materiałów do specyficznych potrzeb docelowych odbiorców, ale także pokonywanie ograniczeń czasowo-przestrzennych. Obiecujące z punktu widzenia kształcenia językowego żołnierzy mogą okazać się kursy języka angielskiego w formule komplementarnej, określanej mianem *blended learning*. Będąc konsekwencją eklektycznego podejścia do nauczania języka obcego, zakłada ona kombinację klasycznych metod nauczania stacjonarnego z innowacyjnymi metodami wykorzystywanymi w nauczaniu zdalnym, co wpływa na wzbogacenie całego procesu. Zastosowanie nauczania komplementarnego podczas kształcenia językowego w Siłach Zbrojnych RP dałoby możliwość dostosowania procesu dydaktycznego do aktualnych potrzeb żołnierzy. Czytanie autentycznych tekstów językowych czy przygoto-

¹³ H. Ogorzelski, *op. cit.*, s. 20.

¹⁴ M. Białek, *Podejście komunikacyjne i zakres jego realizacji w nauczaniu języków obcych*, „Lingwistyka stosowana” 2015, nr 14, s. 19.

¹⁵ „Materiały autentyczne (dalej: MA), nazywane też oryginalnymi, źródłowymi lub zapożyczonymi (fr. *document authentique*; ang. *authentic document*), są od kilku dekad integralną częścią procesu nauczania/uczenia się języków obcych. Ich ogromna popularność łączy się z ich atutami: pozwalają zaprezentować wiele cech języka w jednym tylko dokumencie, przygotowują do socjokulturowej konfrontacji z przedstawicielami danej kultury, rozwijają kompetencje ogólne (niejęzykowe) uczniów, ich wykorzystanie zwiększa atrakcyjność zajęć itd.”, M. Smuk, *Definicje i redefinicje materiałów autentycznych – perspektywa podmiotowa ucznia*, „Języki Obce w Szkole” 2013, nr 1, s. 76, <http://jows.pl/content/definicje-i-redefinicje-materia%C5%82%C3%B3w-autentycznych-%E2%80%93-perspektywa-podmiotowa-ucznia> [dostęp: 4.02.2020]. Spośród wymienionych przez autorkę tekstu źródłowego cech materiałów autentycznych należy nadmienić, że: „ich powstawaniu przyświeca tzw. realny cel komunikacyjny”, „są tworzone przez rodzimych użytkowników języka”, „ich pierwotnym celem nie jest przekazanie wiedzy językowej w znaczeniu dosłownym”, *ibidem*, s. 77.

¹⁶ E.D. Lesiak-Bielawska, *Technologie informacyjne w dydaktyce języków specjalistycznych*, „Języki Obce w Szkole” 2015, nr 4, s. 6.

¹⁷ P. Glińska, *E-learning dla żołnierzy*, polska-zbrojna.pl, 7.01.2015, <http://polska-zbrojna.pl/home/articleshow/14664?t=E-learning-dla-zolnierzy> [dostęp: 16.11.2019].

wanie prac pisemnych, które w tradycyjnym nauczaniu są najbardziej czasochłonne albo oceniane jako mało stymulujące, mogłyby być realizowane w ramach samodzielnej pracy w dogodnym miejscu i czasie. Pozwoliłoby to na prowadzenie tradycyjnych spotkań ukierunkowanych na kształtowanie sprawności mówienia i słuchania w sytuacjach umożliwiających wykonywanie obowiązków służbowych. Co więcej, zdalny dostęp do zasobów językowych wykorzystywanych w formule komplementarnego nauczania języka angielskiego, pozwoliłby żołnierzom na permanentne utrwalanie materiału, odtwarzanie nagrania dźwiękowego aż do całkowitego jego zrozumienia, a także na indywidualne wyćwiczenie wybranych zagadnień gramatycznych.

W tym miejscu warto przywołać innowacyjne badanie zrealizowane przez British Council na terenie Bośni i Hercegowiny. W latach 2003–2006 opracowano i przeprowadzono kursy języka angielskiego w formie *blended learning*, przeznaczone dla oficerów sił zbrojnych w kontekście ich udziału w operacjach pokojowych. W badanym przedziale czasowym w intensywnych szkoleniach językowych, w odniesieniu do czterech poziomów zaawansowania językowego, wzięło udział 600 żołnierzy. Proces kształcenia językowego składał się z trzech wzajemnie uzupełniających się modułów: nauczania tradycyjnego, nauczania z wykorzystaniem oprogramowania komputerowego oraz modułu zakładającego samodzielną naukę uczestników badań na podstawie opracowanych materiałów językowych. W zależności od wyjściowego poziomu znajomości języka przez personel wojskowy, kursy zostały zróżnicowane z uwzględnieniem potrzeb uczących się w odniesieniu do języka ogólnego i wojskowego oraz do udziału poszczególnych modułów w procesie dydaktycznym. W konsekwencji kształcenie językowe żołnierzy w formie nauczania komplementarnego, chociaż czasochłonne, przyniosło satysfakcjonujące rezultaty i praktyczne zalecenia do przeprowadzenia podobnych badań¹⁸.

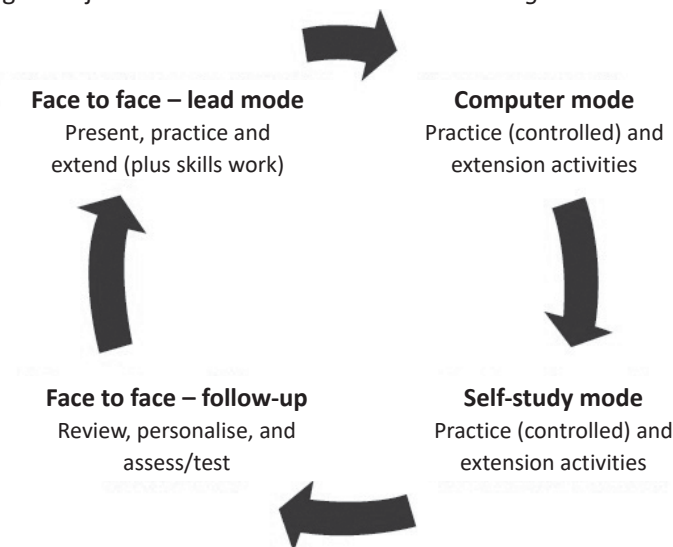
Ostatnim elementem kształcenia językowego, który zasługuje na stałe miejsce w programie kursów języka angielskiego, jest doskonalenie znajomości obcojęzycznej terminologii wojskowej. Płk dr Aleksy Romaniuk, Komendant Wojskowego Studium Nauczania Języków Obcych oraz Przewodniczący Centralnej Komisji Egzaminacyjnej Języków Obcych MON do 2019 r., w swoim opracowaniu spośród istniejących języków narodowych wyodrębnił subjęzyk wojskowy, definiując jego istotę jako środowiskowo-zawodową odmianę języka narodowego używaną w wojsku¹⁹. Jako taka stanowi ona specjalistyczną wersję języka, której kategoryzacja odbywa się w oparciu o kryterium dziedzinowe/zawodowe. Według Romaniuka najistotniejszą cechą subjęzyka wojskowego jest wyodrębnienie jego odmian specjalistycznych (inaczej słownictwa specjalnego lub specjalistycznego), określających przedmioty i pojęcia odnoszące się do różnorodnych sfer działalności żołnierza, bez znajomości których realizacja zadań koalicyjnych wydaje się być niemożliwa. Autor zwraca tym samym uwagę na bogactwo leksykalne poszczególnych odmian specjalistycznych oraz obszerne spektrum tematyki, a więc odkrywa złożoność problemu

¹⁸ C. Whittaker, *A Military Blend*, [w:] *Blended Learning in English Language Teaching: Course Design and Implementation*, eds. B. Tomlinson, C. Whittaker, British Council, London 2013, s. 175–183.

¹⁹ A. Romaniuk, *Doskonalenie znajomości obcojęzycznej terminologii wojskowej*, operacji.org, 1.11.2017, <https://operacji.org/doskonalenie-znajomosci-obcojzycznej-terminologii-wojskowej.html> [dostęp: 16.11.2019].

doskonalenia terminologii specjalistycznej w siłach zbrojnych. Doraźną pomoc może stanowić wyodrębnienie w języku militarnym terminologii ogólnowojskowej i wojskowo-specjalistycznej. Tabela 1 prezentuje podział subjęzyka wojskowego na kręgi tematyczne.

Rys. 1. Organizacja modułów w formule *blended learning*

Źródło: C. Whittaker, *A Military Blend*, [w:] *Blended Learning in English Language Teaching: Course Design and Implementation*, eds. B. Tomlinson, C. Whittaker, British Council, London 2013, s. 177.

Tabela 1. Podział subjęzyka wojskowego na kręgi tematyczne

Terminologia ogólnowojskowa	Terminologia wojskowo-specjalistyczna*
Stopnie wojskowe, typy i rodzaje umundurowania.	Rodzaje wojsk i służb:
Nazewnictwo stanowisk służbowych, rodzajów wojsk i służb.	Lotnictwo.
Podstawowe nazewnictwo sprzętu i wyposażenia.	Wojska powietrzno-desantowe.
Plan koszar i porządek dnia.	Marynarka wojenna.
Podstawowe pojęcia, skróty i nazewnictwo taktyczne.	Wojska zmechanizowane i pancerne.
Dokumenty normatywne, korespondencja służbowa NATO a siły zbrojne państwa.	Wojska rakietowe i artylerii.
Międzynarodowa współpraca wojskowa.	Wojska inżynieryjne.
Struktura dowodzenia NATO.	Wojska łączności i informatyki.
Operacje połączonych sił.	Wojska specjalne.
Działanie i dowodzenie w czasie ćwiczeń.	Logistyka.
Problemy międzynarodowego rozbrojenia.	Taktyka i sztuka operacyjna.

*Lista kręgów nie jest zamknięta.

Źródło: A. Romaniuk, *Doskonalenie znajomości obcojęzycznej terminologii wojskowej*, operacji.org, 1.11.2017, <https://operacji.org/doskonalenie-znajomoci-obcojzycznej-terminologii-wojskowej.html> [dostęp: 16.11.2019].

Tym samym Romaniuk wskazuje na potrzebę opanowania pojęć i zwrotów ogólnowojskowych – wspólnych dla rodzajów wojsk i służb – jako podstawową leksykę wojskową każdego mundurowego. Jest to wymagane minimum materiałów egzaminacyjnych, które jak się okazuje, egzekwują znajomość terminów występujących w tekstach źródłowych jedynie w bardzo ogólnie rozumianych sytuacjach w wojsku. Jednocześnie w ramach doskonalenia znajomości wojskowej terminologii specjalistycznej dla poszczególnych rodzajów sił zbrojnych oraz taktyki i logistyki, istnieje konieczność zorganizowania wieloetapowego systemu, który uwzględniłby aktualne potrzeby żołnierzy w związku z zajmowanym stanowiskiem służbowym, uwzględniając fakt, że „inne pojęcia obcojęzyczne są w użyciu dowódcy plutonu, inne dowódcy brygady, a jeszcze innymi posługuje się pilot czy dowódca okrętu”²⁰. Dodatkowo Romaniuk wspiera potrzebę wykorzystania potencjału nowych technologii formułując stwierdzenie, że takie doskonalenie językowe mogłoby przyjąć charakter regularnego kształcenia zdalnego. Ramowy Program Nauczania Języka Angielskiego w Siłach Zbrojnych RP określa tylko kręgi tematyczne w zakresie tematyki specjalistycznej obowiązujące na poziomach 1–3 według normy STANAG 6001. Idealnym rozwiązaniem, łączącym w sobie założenia blended learning i potrzeby stałego doskonalenia leksyki wojskowej stanowiącej tzw. żargon zawodowy, wydaje się być stworzenie bazy zasobów elektronicznych zawierającej terminy i zwroty ogólnowojskowe i wojskowo-specjalistyczne, zgodnie z aktualizowanym przez Wojskowe Centrum Normalizacji, Jakości i Kodowania *Słownikiem terminów i definicji NATO AAP-6*²¹, która stanowiłaby integralną część kształcenia językowego każdego kursu języka angielskiego dla potrzeb wojska.

Podsumowanie

Reasumując, system kształcenia językowego w Siłach Zbrojnych RP jest zorganizowany w sposób umożliwiający żołnierzom nabywanie umiejętności językowych w odniesieniu do poziomu określonego w strukturach natowskich. Jak pokazuje własne doświadczenie, stopień znajomości języka angielskiego zakodowany w nomenklaturze stanagowskiej w przeważającej liczbie przypadków nie ma odzwierciedlenia w praktycznych umiejętnościach językowych żołnierzy. Obecnie podstawą funkcjonowania w strukturach Organizacji Traktatu Północnoatlantyckiego i Unii Europejskiej nie jest posiadanie w kieszeni stosownego zaświadczenia, lecz praktyczna umiejętność aktywnego funkcjonowania w środowisku międzynarodowym. Dlatego należałoby podjąć działania o charakterze systemowym celem optymalizacji systemu kształcenia językowego żołnierzy Wojska Polskiego. Argumenty przytoczone w artykule wyraźnie wskazują na istnienie obszarów wymagających pewnych dostosowań systemowych, uwzględniających zmieniające się potrzeby uczestników procesu dydaktycznego oraz nowe tendencje w nauczaniu języków obcych.

²⁰ *Ibidem*.

²¹ Wojskowe Centrum Normalizacji, Jakości i Kodyfikacji, <http://wcnjk.wp.mil.pl/pl/30.html> [dostęp: 20.11.2019].

Bazę wyjściową do sposobu organizacji procesu kształcenia językowego w Siłach Zbrojnych RP powinny stanowić omówione elementy podejścia komunikacyjnego. Tym samym nauczanie języka angielskiego wśród kadry Wojska Polskiego powinno nosić znamiona kształcenia permanentnego, a jego podstawowym celem powinno być zdobycie umiejętności posługiwania się językiem jako narzędziem komunikacji. Należy pamiętać, że jak najczęstsza ekspozycja na materiały autentyczne i ćwiczenia promujące naturalną komunikację językową wspierają ukomunikatywnienie procesu dydaktycznego. Wychodząc naprzeciw wymogom nowej rzeczywistości edukacyjnej, nieodłącznym elementem w systemie kształcenia językowego personelu wojskowego i wsparciem tradycyjnego nauczania powinny stać się nowoczesne technologie informacyjne, dające wiele sposobności do stwarzania autentycznych sytuacji komunikacyjnych i uczestniczenia w nich. XXI wiek sprzyja rozkwitowi technologicznemu, a tym samym zwiększaniu dostępności materiałów elektronicznych, co nadaje zarówno nauczaniu, jak i uczeniu się bardzo interdyscyplinarnego i interaktywnego charakteru. Możliwość indywidualnego kontaktu z żołnierzem państwa sojuszniczego lub partycypacji w grupowej wideokonferencji niewątpliwie angażują wszystkie sprawności językowe, jednocześnie motywując do podjęcia wyzwania jakim staje się naturalna komunikacja.

Interesującym rozwiązaniem łączącym w sobie nowatorską odpowiedź na współczesną potrzebę ciągłego dostępu do informacji i konieczność kształcenia językowego przez całe życie stanowi z pewnością nauczanie komplementarne, które w polskiej rzeczywistości wojskowej mogłoby w istotny sposób ograniczyć czas poświęcany na nauczanie języka obcego w trybie stacjonarnym, a także wspomagać rozwój autonomii. Stałym elementem doskonalenia kompetencji językowych, szczególnie w odniesieniu do języka specjalistycznego, jest utrwalanie i poszerzanie znajomości słownictwa. Poza opanowaniem terminologii ogólnowojskowej, w kręgu zainteresowań każdego żołnierza powinna znaleźć się terminologia specjalistyczna dla właściwej struktury Wojska Polskiego, którą reprezentuje (np. Żandarmerii Wojskowej). Aby zwiększyć motywację personelu wojskowego, doskonalenie znajomości leksyki wojskowej mogłoby odbywać się z wykorzystaniem platformy e-learningowej, z możliwością indywidualnego zaliczenia kolejnych modułów. Jest to związane nie tylko z potrzebą aktualizowania znajomości terminologii wojskowo-specjalistycznej pod kątem propagowanej w państwach Sojuszu interoperacyjności, wynikającej z realizacji aktualnych zadań służbowych²², ale także z naturalną potrzebą człowieka jaką jest doskonalenie zawodowe. Zasadnym staje się stwierdzenie, że „współpraca i współdziałanie staje się możliwe jedynie wówczas, gdy współdziałające elementy posługują się jednakowym systemem pojęć i terminów”²³.

²² A. Romaniuk, *Doskonalenie...*, *op. cit.*

²³ *Ibidem.*

Bibliografia

- Białek M., *Podejście komunikacyjne i zakres jego realizacji w nauczaniu języków obcych*, „Lingwistyka stosowana” 2015, nr 14.
- Ćwiczenia komunikacyjne w nauce języka obcego, red. H. Komorowska, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1988.
- Decyzja nr 251/MON Ministra Obrony Narodowej z dnia 26 czerwca 2015 r. w sprawie kształcenia i egzaminowania ze znajomości języków obcych w resorcie obrony narodowej, Dz. Urz. MON, 29.06.2015, http://www.dz.urz.mon.gov.pl/zasoby/dziennik/pozycje/tresc-aktow/pdf/2015/06/Poz._193_dec._Nr_251.pdf [dostęp: 14.11.2019].
- Glińska P., *E-learning dla żołnierzy*, polska-zbrojna.pl, 7.01.2015, <http://polska-zbrojna.pl/home/articleshow/14664?t=E-learning-dla-zolnierzy> [dostęp: 16.11.2019].
- Komorowska H., *Metodyka nauczania języków obcych*, „Fraszka Edukacyjna”, Warszawa 2005.
- Lesiak-Bielawska E.D., *Technologie informacyjne w dydaktyce języków specjalistycznych*, „Języki Obce w Szkole” 2015, nr 4.
- Michalik R., *Nowe tendencje w nauczaniu języków obcych w Wyższej Szkole Oficerskiej im. T. Kościuszki dostosowane do potrzeb integracji z NATO*, „Poglądy i Doświadczenia” 1999, numer specjalny.
- Ogorzelski H., *Nauczanie języków obcych w SJO WSO im. gen. J. Bema ukierunkowane na słuchacza: czy mówienie powinno być sprawnością wiodącą w kształceniu językowym?*, „Poglądy i Doświadczenia” 2000, numer specjalny.
- PG, *Żołnierze coraz lepiej znają angielski*, polska-zbrojna.pl, 14.09.2012, <http://polska-zbrojna.pl/home/articleshow/5014?t=zolnierze-coraz-lepiej-znaja-angielski> [dostęp: 16.11.2019].
- Plan Kształcenia i Egzaminowania ze Znajomości Języków Obcych w Resorcie Obrony Narodowej na 2016 rok*, 5 batalion strzelców podhalańskich, https://5bsp.wp.mil.pl/plik/file/Strefa_podoficera./022_Plan_ksztalcenia_jezykowego_2016r.pdf [dostęp: 14.11.2019].
- Porozumienie standaryzacyjne STANAG 6001 – tekst polski*, Wojskowe Studium Nauczania Języków Obcych, http://wsnjo.wp.mil.pl/plik/file/Do_pobrania_-_Dokumenty_i_Programy/Porozumienie_standaryzacyjne_STANAG_6001_edycja1.pdf [dostęp: 14.11.2019].
- Ramowy Program Nauczania Języka Angielskiego w Siłach Zbrojnych RP edycja III /poziomy 1-3 wg STANAG 6001/ (Wprowadzony Decyzją Nr 28 Dyrektora Departamentu Nauki i Szkolnictwa Wojskowego MON z dn. 5 listopada 2009 r.)*, Wojskowe Studium Nauczania Języków Obcych, http://wsnjo.wp.mil.pl/plik/file/Do_pobrania_-_Dokumenty_i_Programy/ramowy_program_nauczania_jezyka_angielskiego_2009.pdf [dostęp: 14.11.2019].
- Romaniuk A., *Doskonalenie znajomości obcojęzycznej terminologii wojskowej*, operacji.org, 1.11.2017, <https://operacji.org/doskonalenie-znajomoci-obcojzycznej-terminologii-wojskowej.html> [dostęp: 16.11.2019].
- Romaniuk A., *Modelowanie procesu dydaktycznego na intensywnych kursach języków obcych*, „Poglądy i Doświadczenia” 2000, numer specjalny.
- Smuk M., *Definicje i redefinicje materiałów autentycznych – perspektywa podmiotowa ucznia*, „Języki Obce w Szkole” 2013, nr 1, <http://jows.pl/content/definicje-i-redefinicje-materia%C5%82%C3%B3w-autentycznych-%E2%80%93-perspektywa-podmiotowa-ucznia> [dostęp: 4.02.2020].

Whittaker C., *A Military Blend*, [w:] *Blended Learning in English Language Teaching: Course Design and Implementation*, eds. B. Tomlinson, C. Whittaker, British Council, London 2013.

Wojsko Polskie w międzynarodowych misjach i operacjach pokojowych, red. M. Marszałek, J. Zuziak, Akademia Obrony Narodowej, Warszawa 2010.

Wojskowe Centrum Nauczania Języków Obcych, <http://wsnjo.wp.mil.pl/pl/index.html> [dostęp: 14.11.2019].

Wojskowe Centrum Normalizacji, Jakości i Kodyfikacji, <http://wcnjk.wp.mil.pl/pl/30.html> [dostęp: 20.11.2019].

Kształcenie językowe jako istotny element edukacji żołnierzy Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej Streszczenie

Obecna sytuacja polityczna Polski związana z integracją europejską i współpracą wojskową w ramach NATO sprawiła, że znajomość języków obcych w Siłach Zbrojnych RP stała się realną potrzebą. Nie dziwi zatem, że nauczanie języka angielskiego w resorcie obrony narodowej odgrywa ważną rolę w procesie edukacji żołnierzy. Istnieją jednak obszary wymagające wprowadzenia istotnych zmian systemowych. Z uwagi na ten fakt, nadrzędnym celem artykułu jest analiza systemu kształcenia językowego w Wojsku Polskim w odniesieniu do aktualnych potrzeb jego uczestników. Część pierwsza ma charakter definicyjny i omawia sposób organizacji doskonalenia językowego w SZ RP. Część druga ma charakter praktyczny wskazujący elementy, które należy usprawnić w celu optymalizacji systemu kształcenia językowego w odniesieniu do: nauczania komunikacyjnego, wykorzystania nowoczesnych technologii oraz potrzeby aktualizowania terminologii wojskowo-specjalistycznej. Całość publikacji zakończona jest podsumowaniem zawierającym praktyczne wskazówki do nauczania języka angielskiego dla potrzeb wojska na miarę XXI w.

Słowa kluczowe: kształcenie językowe, język angielski, Siły Zbrojne RP, edukacja żołnierzy, podejście komunikacyjne, nowe technologie

Language teaching as an essential element of education of soldiers in the Polish Armed Forces Abstract

The current political situation in Poland related to European integration and military cooperation within NATO has made the knowledge of foreign languages in the Polish Armed Forces a genuine need. It is not surprising that English Language Teaching (ELT) in Poland's Ministry of National Defence has played an important role in the education and training of soldiers. There are, however, areas requiring the implementation of necessary system changes. With this in mind, the overriding goal of the paper is to look at the framework for language teaching within the Polish Armed Forces in relation to the actual needs of its participants, i.e. the soldiers. The first part offers a survey of the definitions and discusses the way of organising language courses in the Polish Armed Forces. The second part is practical and scrutinises the elements which require improvement in order to make the framework for language teaching more effective in relation to the communication approach, the incorporation of new technologies, and the need to update the language corpus of military terminology. The paper concludes

with the summary including some practical suggestions on teaching military English in the twenty-first century.

Key words: language teaching, English, Polish Armed Forces, education of soldiers, communication approach, technology

Sprachunterricht als wesentliches Element der Ausbildung von Soldaten der Streitkräfte der Republik Polen

Zusammenfassung

Die jetzige politische, mit der europäischen Integration und der militärischen Zusammenarbeit im Rahmen von NATO verbundene Situation Polen machte, dass die Kenntnis der Fremdsprachen in den Streitkräften der Republik Polen zu einer wirklichen Notwendigkeit wurde. Es ist also keine Überraschung, dass der Englischunterricht eine wichtige Rolle im Bildungsprozess der Soldaten spielt. Es gibt jedoch Gebiete, auf denen die Einführung der wesentlichen systemischen Veränderungen notwendig ist. In Anbetracht dieser Tatsache ist das übergeordnete Ziel des Artikels das System der Sprachbildung in der polnischen Armee in Bezug auf die gegenwärtigen Bedürfnisse ihrer Beteiligten zu analysieren. Der erste Teil hat den Charakter einer Definition und erörtert wie Sprachbildung in der polnischen Armee gestaltet wird. Der zweite Teil ist auf die Praxis orientiert und weist auf die Elemente hin, welche verbessert werden sollen, um das System der Fremdsprachenbildung zu optimieren, in Bezug auf: Kommunikationsunterricht, Verwendung der modernen Technologien und die Notwendigkeit die militärische Fachterminologie zu aktualisieren. Der Artikel endet mit einer Zusammenfassung mit praktischen Tipps zum Englischunterricht für das Militär für das XXI. Jahrhundert.

Schlüsselwörter: Fremdsprachenbildung, Englisch, Streitkräfte der Republik Polen, Bildung von Soldaten, kommunikativer Ansatz, neue Technologien

Языковое образование – важный элемент образования солдат Вооружённых сил Польши

Резюме

Нынешняя политическая ситуация в Польше, связанная с европейской интеграцией и военным сотрудничеством в рамках НАТО, сделала знание иностранных языков в Вооружённых силах Польши реальной необходимостью. Поэтому неудивительно, что Министерство национальной обороны уделяет особое внимание преподаванию английского языка в процессе обучения солдат. Тем не менее, существуют области, требующие внедрения значительных системных изменений. В статье представлен анализ системы языкового образования в Вооружённых силах Польши с учетом текущих потребностей солдат. В первой части исследования описаны способы организации языкового обучения в польских вооружённых силах. Вторая часть имеет практический характер – здесь указаны элементы, которые необходимо усовершенствовать с целью оптимизации системы языкового образования: обучении коммуникативным компетенциям, использование современных технологий, необходимость обновления военной терминологии. Статья заканчивается кратким изложением практических советов по преподаванию английского языка для нужд армии XXI века.

Ключевые слова: языковое образование, английский язык, Вооружённые силы Польши, образование солдат, обучение коммуникативным компетенциям, новые технологии